

rom na sve veće prisustvo elektroničkih medija: kontekst referentne službe, korisnika, gradiva, te osoblja koje radi u referentnoj službi.

Peter Boticelli u članku *Records Appraisal in Network Organizations* (Vrednovanje gradiva u umreženim organizacijama), 161-191, istražuje, na primjeru projekta *Upper Atmospheric Research Collaboratory* Univerziteta u Michiganu, potrebu za novim pristupom vrednovanju u umreženim organizacijama, tj. ad hoc radnim grupama koje surađuju na rješavanju nekog problema, u kojima dokumenti sve više nastaju u nestrukturiranim ili manje strukturiranim procesima. Radi se o znanstvenim projektima koji nastaju suradnjom brojnih sudionika u "laboratorijima bez zidova", među kojima se stvara mreža neformalnih odnosa, ne postoji sveobuhvatan registraturni sustav, a dokumenti postaju dio tehnološke infrastrukture i oruđe za izvršenje pojedinih ciljeva i zadataka, u čiji se značaj može prodirjeti tek proširenim shvaćanjem funkcionalnog vrednovanja odnosno provenijencije.

Rajka Bućin

Archivum, Vol. XLV/ 2000.

Tema navedenoga broja *Archivuma* pod nazivom **Profil arhivista: unapređivanje svijesti** portret je arhivista u 2000. oslikan njihovim odnosima s javnom upravom, građanima, istraživačima i kulturnim svijetom općenito. Da bi povećalo zanimljivost ove studije, uredništvo *Archivuma* prikupilo je radove eminentnih arhivista koji djeluju na različitim područjima – one koji se bave arhivskom izobrazbom, sveučilišne profesore, političare i muzealce – što je urodilo širokim pristupom temi. Dvadeset i jedan rad unutar ovoga sveska bave se time kakvi bi arhivisti trebali biti na sljedeće načine:

- kroz perspektivu izobrazbe koju pružaju arhivske škole;
- kakvi su arhivisti potrebni vladama, političarima koji donose odluke i administratorima;
- kako bi arhivisti trebali djelovati u kontekstu građanskih prava;
- arhivisti i znanstveni istraživači: arhivisti i povjesničari;
- arhivisti i kulturni svijet.

U članku "*Tradicionalna*" *arhivistička izobrazba u Europi* J. Verhelst i F. Scheelings usporedili su obrazovne programe za školovanje arhivista diljem Europe, primjerice francuske l'École des Chartes, njemačke Archivschule Marburg te talijanske Scuola di Archivistica, Paleografia e Diplomatica. Došli su do zaključka da se većina njih danas odvija kao specijalistički studij unutar područja informacijskih

znanosti dok se manji dio i dalje smatra specijalizacijom povijesti. Razlike među programima uočavaju se usporedbom obveznih i izbornih predmeta te promatranjem u kojoj su mjeri povijesni i informatički predmeti prilagođeni potrebama arhivistike, a nisu nevažne niti pravne, organizacijske i financijske okolnosti. Važan razvoj može se očekivati na području (elektroničkoga) *records managementa*, no samo se nekoliko programa do sada prilagodilo toj perspektivi.

C. Couture i J. Martineau autori su rada *Arhivistička izobrazba i profil suvremenog arhivista*, sinteze treće faze istraživačkoga projekta o razvoju arhivističke struke. Svoj su rad temeljili na postojećoj dokumentaciji i upitniku upućenom na 67 institucija u 29 zemalja. Prvi dio ističe sklonost pridruživanju arhivske znanosti informacijskoj, nauštrb povijesti ili uspostavu neovisnih odsjeka na sveučilištima kojima treba pridodati neovisne škole, kao i one pridružene nacionalnim arhivima. Takav način izobrazbe ne uključuje velik broj stalnih profesora te pribjegava arhivskim ustanovama i međunarodnoj razmjeni. Drugi dio bavi se sadržajem obrazovnih programa, pri čemu autori ističu usaglašenost u ravnoteži teorije i prakse i pristupu kombiniranja suvremenih zapisa i povijesnoga gradiva. U 59% posto programa obvezna je praktična izobrazba, a većina programa stavlja naglasak na čisto arhivske teme. U programima arhivistike najpopularniji su opći predmeti, s podjednakim udjelom arhivske teorije i prakse te uredskim poslovanjem; u onima informacijskih znanosti najviše je prostora posvećeno upravljanju informacijama, uz praktičnu primjenu; a u povijesti su najzastupljeniji predmeti nacionalne i upravne povijesti sa sadržajem prilagođenim potrebama arhivista. Na području informacijske tehnologije uobičajen je pristup predmetu iz perspektive njegove primjene u arhivima; nekoliko programa uključuje predmete poslovnog upravljanja, a vrlo su učestali i strani jezici. Prema ovim podacima za zaključiti je da arhivisti u budućnost nemaju jedinstveni profil, već nekoliko njih, ovisno o nacionalnoj tradiciji i praksi.

Dugogodišnji arhivist Mađarskoga državnog arhiva L. Körmendy središnji je dio prostora u članku *Povijesni izazovi i odgovori arhivista. Mađarska 1945-2000*. posvetio mentalitetu i identitetu arhivista. Kriza u mađarskim arhivima, po njegovu mišljenju, rezultat je ne samo novčanih problema i političkih utjecaja, nego i načina razmišljanja mađarskih arhivista, uvjetovanoga socijalnim i povijesnim čimbenicima koji korijene vuku još iz 19. stoljeća. U razdoblju prije II. svjetskog rata arhivisti su uglavnom bili odabirani iz redova povjesničara koji su u arhivskome gradivu vidjeli istraživački potencijal, a vrlo malo su se posvećivali arhivskoj djelatnosti. Do radikalne promjene došlo je 1949/50. osnivanjem Nacionalnoga arhivskog centra, nakon čega je uslijedilo razdoblje intenzivne arhivske djelatnosti. Godine sovjetske dominacije donijele su s jedne strane povećanje aktivnosti arhiva i arhivista (spomenimo samo nacionalizirane gospodarske i obiteljske arhive), a s druge je strane uskraćen pristup brojnim obrađenim fondovima, dok su se arhivisti i arhivi našli izo-

lirani od međunarodnih stručnih kontakata. U periodu 1970-ih i 1980-ih se očevidan razvoj arhivskoga djelovanja počeo smanjivati i vratio se model arhivista-povjesničara, zbog čega je bilo teško organizirati stručnu suradnju i koordinaciju na nacionalnoj razini. Nakon političkih promjena 1989. u arhive su ušle nove ideje, pojavio se zahtjev za otvorenošću arhiva, a svjetlo je ugledalo i novo arhivsko zakonodavstvo. Cijela se struka treba suočiti s novim izazovima, a na samim je arhivistima odgovornost da ih iskoriste kao jedinstvenu priliku za modernizaciju arhiva.

Arhivi i uprava na europskoj razini predmet su razmatranja P. Cadella, koji veliko povećanje interesa za arhive na međunarodnoj razini, do kojega je došlo 1990-ih, pripisuje sljedećim faktorima: prvo, arhivska služba koja je nastavila otprije započeti trend privlačenja novih korisnika izvan uobičajene znanstvene klijentele; drugo, novom klimom otvorenosti koja znači da je sada odgovornost na vlasti da opravdava nedostupnost zapisa, a ne na istraživačima da opravdavaju svoje zahtjeve za pristupom; treće, postojanju znatnog komercijalnog pritiska u Europi za lakšom dostupnošću informacija, kako bi se umanjila natjecateljska prednost SAD-a; i četvrto, ponovna je uspostava neovisnosti država u istočnoj Europi urodila zahtjevima za povratom arhivskoga gradiva te iznenada učinila dostupnima fascinantne arhivske izvore. Grupa stručnjaka iz svih zemalja članica Europske unije bavila se pitanjem perioda zatvorenosti i premda je postignut opći dogovor o razdoblju od 30 godina, rasprava o iznimkama od pravila istaknula je različitost nacionalnih značajki. Izvještaj Grupe, poznat kao Crna knjiga, objavljen 1994. urodio je pozitivnim rezultatima: rad na njemu po prvi je put na stalnoj bazi zajedno okupio ravnatelje nacionalnih državnih arhiva što je dovelo da kasnijih DLM Foruma. Drugi veliki događaj unutar Europske unije bio je objavljivanje Zelenoga papira o informacijama iz javnog sektora od strane Europske komisije 1999. Vijeće Europe također je 1996. objavilo i prvi nacrt preporuke o dostupnosti arhivskoga gradiva, no kako su se javili prigovori da definicija arhivskoga gradiva kojom je obuhvaćeno i gradivo koje se još nalazi kod stvaratelja predstavlja prepreku za djelatnike uprave, vjerojatno je da će konačni ishod biti dva seta preporuka: jedan za arhivsko gradivo preuzeto u arhive i drugi za gradivo koje je još u posjedu stvaratelja. Međunarodno arhivsko vijeće je 1992. uspostavilo Europski odbor koji se sastaje svakih šest mjeseci i promovira različite projekte kako bi okupio arhive i potaknuo istraživanje do sada nedostupnih arhivskih izvora. Zaključak je autora da se postojanje arhiva uzdiglo u očima javnosti te da arhivi moraju iskoristiti sve mogućnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini kako bi se taj zdravi proces nastavio.

D. Chacón Ortiz i L. Azcue Brea autori su članka *Stvaranje arhivskoga sustava Ministarstva obrane. Normativna evolucija*, posvećenoga preustroju vojnih arhiva u Španjolskoj, prilikom kojega su usvojeni principi i tehnike moderne arhivske uprave. Odlučujući korak u vojnoj organizaciji predstavljalo je osnivanje Ministarstva

obrane 1976. Pravni propisi koji se odnose na vojne arhive izrađeni su 1995, a usvojeni 1998. i u njima su izložene odluke glavnog zapovjedništva o otvaranju dokumentacije čak i prije odobrenja Odbora. Autori donose pregled osnovnih koncepata na kojima su utemeljeni ti propisi te korak po korak raščlanjuju proceduru koju je slijedilo tehničko generalno tajništvo, sukladno propisanoj proceduri o planiranom kraljevskom ukazu kojim potvrđuje regulaciju vojnih arhiva. Opis ovoga složenog procesa omogućuje čitatelju da razumije sukobljene teškoće i potrebu postizanja dogovora svih zainteresiranih strana za razvijanje propisa koji će omogućiti jasniju upravu vojnih arhiva, jednake standarde za postupanje s dokumentacijom i prenošenje bogatog naslijeđa vojne dokumentacije budućim generacijama.

Članak G. Melis, *Spremište sjećanja: povijesna evolucija talijanskih upravnih arhiva* posvećen je propisima koji su regulirali djelovanje arhiva uprave od razdoblja nacionalnoga ujedinjenja i preispituje njihovu stvarnu primjenu. Naime, u desetljećima nakon ujedinjenja, uprava je posvetila mnogo pažnje organizaciji arhiva, jer je i to bio jedan od načina "stvaranja Italije". U piramidalno oblikovanome hijerarhijskom modelu administrativne organizacije Kraljevine Italije, zapisi su početno zapirali ključnu ulogu, temeljenu s jedne strane na "protocollo generale" – sustavu detaljnih anotacija u posebnim registrima sačinjenima od glavnih elemenata svakoga pisma ili dokumenta, te s druge od arhiva, koji su predstavljali ključnu točku nadolazećega birokratskog lanca. Proširenje upravne djelatnosti 1880. dovelo je do golemog rasta upravne dokumentacije, što je pak dovelo do reorganizacije arhiva i kraljevskoga ukaza iz 1900. koji je osmišljen za postizanje arhivske uniformnosti, no nije bio primjenjivan. Tijekom fašističkog perioda nije bilo značajnijih promjena do donošenja zakona br. 2006 iz 1939. kojim je arhivska uprava uspjela uvesti nadzor nad arhivima ministarstava. Stara regulacija iz 1900. bila je na snazi sve do predsjedničkoga ukaza 1998. koji je predstavio elektroničku registraciju. Autor se nada da će javni arhivi još jednom odigrati ključnu ulogu u reformi i modernizaciji administracije – administrativnog procesa.

Upravljanje financijskim zapisima javne uprave za dobro upravljanje u podsaharskoj Africi, autora P. Akotia, govori o valu reformi unutar javnoga sektora, koji je prošao Afrikom od 1980-ih te na površinu izbacio neadekvatnost postojećih sustava financijskoga spisovodstva. Ukoliko države podsaharske Afrike žele postići prihvatljiv ekonomski razvoj, moraju učinkovitije upravljati svojim informacijskim izvorima, kako bi povećali transparentnost donošenja odluka i ekonomske učinkovitosti. Članak je usmjeren na Gambiju i Ganu koje imaju slične političke, pravne i financijske sustave, mnoge od njih uspostavljene još za vremena britanske kolonijalne vlasti. Obje zemlje pate od ozbiljnog ekonomskog pada u 1980-im koji je vremenom zaustavljen ekonomskom politikom i institucionalnim reformama sponzoriranim od strane Svjetske banke. Financijski i računovodstveni registraturni sustavi u

obje zemlje vrlo su birokratski, s mnogo papira i neefikasni te im u praksi nedostaje stručnjaka. Slabost računovodstvenih registraturnih sustava, posebice u Gani, predstavlja ozbiljnu prepreku implementaciji praktičnih programa; nema politike koja bi promovirala potrebe uprave za autoriziranim, potpunim i točnim zapisima, nema odgovarajućih priručnika i standarda, a opće je shvaćanje da je spisovodstvo činovnička funkcija koja zahtijeva niske mentalne sposobnosti. Ti nedostaci sprečavaju stabilnost u upravljanju javnim financijama, slabe dobru vladu, pružaju plodno tlo za korupciju i ugrožavaju prava građana. Prema autorovu mišljenju izlaz leži u pružanju dobre spisovodstvene izobrazbe kroz javni sektor te ubrzanj izobrazbi *records managera*.

M. Lekaukau, bivši arhivist, a sada administrator u Botstwani, u članku *U službi administratoru. Arhivist u novome mileniju*, pojam arhivista podrazumijeva u njegovoj suvremenoj koncepciji "document managera", a početak promjene stavlja u 1980-e. Administrator treba kritičnu masu informacija za donošenje potrebnih odluka: to radi na temelju proteklog iskustva, ali se također poziva na neposrednu prošlost unutar nekoliko dana ili čak nekoliko sati. Ukoliko arhivist želi samo preživjeti, mora preuzeti tu ulogu i prilagoditi svoj pristup. Potrebe za informacijama variraju u okvirima stupnja, brzine, zaštite i publiciteta, što ne znači da arhivist treba napustiti svoju ulogu, već je treba prilagoditi: budući da bi trebao nastaviti podizati interes javnosti za konzervaciju i korištenje povijesne i kulturne baštine, zašto ne potrebno međudjelovanje ostvariti putem Interneta? Autorica naglašava važnost suradnje među državnim i privatnim arhivistima kako bi se kvalitativno obogatile dostupne informacije. Također zagovara bolje korištenje arhiva nevladinih organizacija, koji su češće u kontaktu s ljudima nego mnoge javne ustanove, posebno u Africi.

Mitovi, apologetika i etika u cionističkoj i izraelskoj historiografiji – arhivski utjecaj, naslov je rada M. Mosseka, direktora Izraelskoga državnog arhiva u kojem istražuje različite koncepte i pristupe u historiografiji svoje zemlje nakon uspostave izraelske države i klasificira ih u pet razdoblja. Prvo razdoblje, prije uspostavljanja države, jasno je apologetičkog opredjeljenja i prikazuje Britance u dobrom svjetlu. Nakon toga dolaze dva desetljeća u kojima je svaka politička stranka razvila vlastitu domoljubnu sliku sa svim neophodnim establišmentom. Historiografija nije postala stručna i kritična do druge polovice 1960-ih, što je u vezi s postupnim otvaranjem arhiva i primjenom 30-godišnjeg pravila, izuzev gradiva koje se odnosi na vanjsku politiku i obranu koje nije bilo otvarano do 1980-ih, kada se interes historiografije usmjerava na rat s arapskim zemljama. Početkom 1990-ih također se pojavio sukob između akademskih istraživača i novih povjesničara. Potonji su pokušali podijeliti odgovornost za rat i temeljili su svoj rad i na drugim izvorima pored službenih izraelskih dokumenata – memoarima, usmenim izvorima, osobnim dnevnicima i sl. Ta argumentacija između akademika i novih povjesničara u posljednjim

godinama dovela je do zanimljivije historiografije u kojoj se obje strane trude što bolje razumjeti onu drugu. Arhivi i njihova dostupnost bili su u centru te evolucije. Ostaje za vidjeti da li će u budućnosti biti dostupni arhivi arapskih zemalja, jer bez toga neće biti unakrsnih referenci, a asimetrija će se nastaviti.

Ukinuće apartheida – stvorene društvene bolesti – središnja arhivska funkcija? Transformacija i javni arhivist u Južnoj Africi nakon apartheida, tema je kojom se bavi E. Krieger. Rasna diskriminacija završena je uspostavom Komisije za istinu i pomirbu, čija je zadaća da ustanovi istinu o apartheidu usmjeravajući se na pristaše i oponente takvoga režima. U proces preobrazbe društva uključeni su i javni arhivi, a izazov je tim veći što je sam Državni arhiv (SAS) bio slika u malome države za vrijeme apartheida. Deset godina SAS se trudio redefinirati iz dva razloga: rastućeg unutarnjeg otpora rasnoj diskriminaciji i završetka međunarodne izolacije Južne Afrike. Činjenica je da unutarnji otpor i nije bio velik, tako da se SAS i nakon prvih demokratskih izbora 1994. još uvijek smatrao slugom apartheid države i njenog upravnog aparata, što je obilježeno odlaganjem dokumenata i gradiva koje se odnosi na napredne nevladine organizacije u privatne arhive. Tek sada pojavljuje se povjerenje u novouspostavljeni Nacionalni arhiv koji je zamijenio Državni. Štoviše, Nacionalni arhiv ima zadaću upravljati dokumentima, kako bi promovirao dobru vlast s obilježjima odgovornosti i transparentnosti. U tome kontekstu treba razumjeti ulogu arhivista zaduženog za odabir – on treba donijeti konačnu odluku što je stvarnost u zemlji u kojoj se državne institucije tek prilagođavaju novoj demokraciji. Zakon definira arhivista kao osobu koja podržava iskustvo nacije s dokumentarnim dokazima, a uspostavio je i Komisiju za nacionalne arhive. Bit će neophodno razmotriti strategiju u arhivima koja se može nositi s posljedicama rasizma, nepismenosti, višeznačne prirode društva i siromaštvom. Potrebna je jednaka dostupnost informacijama koje se čuvaju u arhivima, poštovanje nacionalnoga identiteta koji vodi računa o bogatstvu i raznolikosti stanovništva, zaštita prava u novom demokratskom ustavu, veće međudjelovanje između javne administracije i različitih zajednica, osobito onih najmanje privilegiranih. Za zaključiti je da će biti neophodno ponovno osmisliti arhive i to će biti dugoročan zadatak.

F. Rolleri i P. Miglieta istražuju temu *Inicijative za čuvanje sudskih arhiva i prospekti za građane*. Od 1971. talijanska pravosuдна uprava upotrebljava informacijsku tehnologiju (IT) kako bi omogućila dostupnost zakona, kaznenih postupaka i ostale sudske dokumentacije. Dok ova velika baza podataka ostaje vrijedan primjer u Europi, tradicionalni zapisi još uvijek su ugroženi zbog neodgovarajućih pretpostavki i vrlo loših uvjeta konzervacije. Danas je talijanska javna uprava na početku dubokih promjena, budući da IT, zajedno s novim zakonima i financiranjem iz Europe, nudi mogućnost važnih poduhvata na području arhivske digitalizacije. Izazov je

kako upravljati velikom količinom dokumentacije raštrkane u oko 1.600 spremišta s nekoliko ljudi voljnih voditi brigu o njima.

U članku *Privatnost i povijesno istraživanje u Italiji*, P. Carucci donosi pregled talijanskih pravila koja se odnose na privatnost i povijesna istraživanja, uz sagledavanje značajnijih aspekata svake odluke. Arhivski zakon 1409/1963. uspostavio je osnovne principe neograničene dostupnosti zapisa u državnim arhivima, s izuzetkom onih klasificiranih iz razloga unutarnje ili vanjske politike, privatnih razloga i krivičnih procesa. Zakon 241/1990. o transparentnosti administrativnih zaključaka regulira pravo na dostupnost zapisa javne uprave – čak i prije njihova preuzimanja u državne arhive – radi osiguranja zakonski priznatih prava. Pod pritiskom Europske unije za omogućavanje učinkovitije zaštite osobne privatnosti – ugrožene razvojem automatizacije i stvaranjem baza podataka – izdani su zakon 675/1996. o općoj zaštiti osobnih podataka i zakon 676/1996, koji je pružio sljedeći zakonski ukaz o zaštiti osobnih podataka u sferi povijesnih istraživanja, statistike i znanstvenih istraživanja, a značajnije izmjene također su uvedene u zakonske ukaze 135/1999. i 281/1999. Fizička je zaštita arhivskih izvora obnovljena stavkom koji osigurava očuvanje osobnih podataka za povijesna, znanstvena ili statistička istraživanja. Dostupnost klasificiranim zapisima može odobriti ministar unutrašnjih poslova uz pomoć akademskog tijela među kojima je i jedan član arhivske uprave. Konačno, prema mišljenju autorice, previše striktna pravila mogla bi se pokazati manje učinkovita i liberalnima od dobro uspostavljene navike i suradnje između arhivista i istraživača, koja bi trebala biti pravilo za obje struke.

M. Lajeunesse i F. Gravel autori su članka *Korištenje arhiva u obrani i promicanju građanskih prava*, polazna točka kojega je Međunarodna arhivska konferencija u Washingtonu 1996. koja je, po prvi put, svečano proglasila slobodan pristup arhivima u svjetskim razmjerima. Većina modernog zakonodavstva dozvoljava taj pristup, barem u teoriji, nakon čega se postavlja pitanje: slobodan pristup, u koju svrhu? Dužnost povjesničara i istraživača je biti objektivan što ih je dovelo do udaljevanja od obične povijesti temeljene na događajima i okretanja zanemarenim društvenim skupinama i temama "nove povijesti". Paralelno s time, svjetlo dana ugledala su spremišta specijalnih arhiva, primjerice dokumenti o radničkom pokretu ili ženskim pravima, a tome se mogu priključiti i istraživanja poduzeta da se uđe u trag imovini oduzetoj žrtvama holokausta. Novinari su, uz povjesničare, prvi uživatelji otvaranja gradiva korisnicima, pod istim uvjetom objektivnosti. U svezi s običnim građaninom i obranom njegovih osobnih prava, jasno je da su mnoge zapadne zemlje donijele zakone "transparentnosti", što ne isključuje postojanje pravosudne neodređenosti koja izlaže javnost arbitrarnim odlukama političkih i upravnih vlasti i koje ovise o socijalnim i političkim uvjetima. Arhivist igra ulogu medijatora, no medijatora koji intervenira prije povjesničara, novinara i građana i koji zbog toga

ima značajnu odgovornost. Društvena etika nalaže arhivistima da se bore za ljudska prava. Autor zaključuje da je i informacija jedan od čimbenika promjene te da svojoj trostrukoj misiji – kulturnoj, administrativnoj i akademskoj – arhivist mora u budućnosti dodati i socijalnu ulogu koja će se ubrzano razvijati.

Arhivisti i istraživači tema je kojoj autor J. Favier pristupa vrlo općenito. Naglašava da bi arhivisti trebali biti zainteresirani za sve aspekte ljudske djelatnosti. Arhivist u osnovi stalno odgovara na jedan zahtjev korisnika tko god on bio – zahtjev za dostupnošću. Bez umanjivanja važnosti traženoga gradiva arhivist mora prvo prevesti zahtjev u arhivske termine, a zatim pribaviti informaciju o postojanju fonda/zbirke i njenom smještaju. Arhivist je odgovoran za opis gradiva, no najvažnija značajka je da arhivist može iskoristiti svoj direktni kontakt s gradivom na način da svoju stručnost usmjeri u pravcu poželjnom za istraživače. Dužnost je arhivista također objasniti istraživaču teškoće oko istraživanja određenih fondova, zašto su neki ograničeno dostupni i moguće iznimke od toga. Konačno, potrebno je da se arhivisti ponašaju kao spona između osoblja zaduženog za obradu i čitača. Potkrepljujući svoj članak mnogim primjerima iz prve ruke, autor razborito zaključuje da u razmjeni s istraživačima arhivisti mogu mnogo toga dobiti.

Osvrt povjesničara na budućnost arhiva djelo je L. Osbata, povjesničara koji u arhivima radi već četrdesetak godina. Prema njegovu mišljenju arhivi su mjesta za privilegirane korisnike, gdje su osoblje, oprema i struktura zaposleni u usluživanju nekoliko istraživača. Zabrinjava ga koliko dugo će društvo biti spremno snositi takve troškove u eri u kojoj se sve važe, mjeri i procjenjuje. Kroz tu perspektivu on proučava razvoj odnosa između historiografije i arhiva u Italiji i uočava promjene koje je informacijsko društvo prouzročilo u arhivskome svijetu. Danas povjesničari traže zapise koji su prije bili zanemarivani kako bi razumjeli pitanja koja je prethodna historiografija ostavila nedodirnuta. Štoviše, nedavni ukaz Ministarstva prosvjete iz 1996. uveo je novi naglasak na povijest dvadesetoga stoljeća u posljednjim godinama školovanja. Kao posljedica, trebala bi biti odobrena potrebna sredstva i osoblje kako bi od uništenja spasili stotine tisuća arhiva suvremene povijesti Italije. Dolazak informacijskog društva i proces ekonomske globalizacije predstavljaju težak izazov s kojim se arhivi još nisu spremni suočiti. Istraživanje u knjižnicama i dokumentacijskim centrima postaje mnogo lakše i brže nego u arhivima i arhivi bi se mogli uspoređivati na osnovi svoje sposobnosti pružanja usluga po prihvatljivim troškovima, zbog čega će se neki morati zatvoriti. Ali ukoliko ciljevi informacijskog društva uključuju napredak čovječanstva, funkcija spremišta pamćenja – knjižnica i arhiva – ostaje nezamjenjiva, jer je nemoguće zamisliti ljudski napredak bez korištenja zapisa iz prošlosti za kreiranje metodoloških oruđa za razumijevanje sadašnjosti.

Članak C. Pickforda, *Kukavica u gnijezdu ili dobrodošli dodatak u arhivsku obitelj? UK Public Service Quality Group (PSQG) za arhivske i lokalne studije*, posvećen je navedenoj Grupi sastavljenoj od stručnjaka s područja arhivistike i lokalnih studija zainteresiranih za poboljšanje usluga koje arhivi pružaju korisnicima. PSQG je započeo rad 1996. i glavni mu je cilj voditi računa o općem razvoju u upravljanju uslugama u javnom sektoru i demonstrirati njihovu relevantnost arhivskome svijetu. Od svoga osnivanja PSQG svakog studenoga održava redoviti godišnji forum s velikim rasponom gostiju predavača koji obrađuju posljednje upravljačke tehnike i inicijative od središnje vlasti. Nakon početnog rada na uspostavi mreže zainteresiranih stručnjaka, Grupa se nedavno usredotočila na dva glavna projekta. Prvi je nacionalno istraživanje o posjetiteljima, o korisničkim pogledima i profilima u preko 100 arhivskih službi širom zemlje, koji su dobrovoljno sudjelovali u istraživanju. Istraživanja su do sada provedena dva puta, 1998. i 1999. i prikupljena je velika količina podataka. Drugi projekt, Standard za korištenje arhiva, pokriva sve praktične aspekte dostupnosti gradiva i namijenjen je primjeni u arhivima svih veličina u javnom i privatnom sektoru. Odobren je od godišnjeg Quality foruma 1999. te je nakon dalje revizije napokon dostupan za dobrovoljno usvajanje od arhivskih službi, a dalja namjena mu je poslužiti kao predložak dokumentu koji bi mogao dobiti odobrenje Britanskoga instituta za standarde. PSQG je postigao mnogo u prve četiri godine postojanja kroz potpuno dobrovoljno sudjelovanje svojih članova i održavanje neformalne organizacije, a prema autorovu mišljenju još je mnogo tema koje čekaju da se okoriste s "mogu" pristupom Grupe.

U svome članku *The Family Records Centre: povezivanje uprave radi usluživanja istraživača obiteljske povijesti*, I. Watt opisuje razvoj i djelovanje te ustanove. Family Records Centre (FRC), smješten u središnjem Londonu, nastao je zajedničkim djelovanjem arhiva (Public Records Office-PRO) i Ureda za nacionalnu statistiku (Office for National Statistics-ONS) koji upravlja registrima državnih matrica za Englesku i Wales. Prvi korak u planiranju FRC-a bilo je prepoznavanje i konzultiranje glavnih korisnika i nepristranih skupina – genealoga i profesionalnih korisnika, poput matičara, istraživača lokalne povijesti i organizacija, građevinskih poduzetnika i kućevlasnika. PRO je također 1996. proveo istraživanje o korisnicima mikrofilmske čitaonice (mikrofilmovi su glavni izvor kojim se služe genealozi) i prikupio mišljenja o osnovnim vrstama usluga, uključujući radno vrijeme, istraživanje, kopiranja i zajednički smještaj s ONS-om. U ožujku 1997. 250 čitača mikrofilmova i mikrooblika, referalna biblioteka i sva oprema preseljeni su u FRC i služba je otvorena za javnost, a idućeg mjeseca tu se preselio i ONS. Otvaranje FRC-a navijestilo je početak kontinuiranih napora za poboljšanje usluga: sada je omogućen pristup i za hendikepirane, radno vrijeme je produljeno dva puta tjedno; dizajniran je prostor za bebe i djecu, u čitaonici je više mjesta i više prostora za čitače, nabavljeni su dodatni

strojevi za kopiranje, što je omogućilo čitačima da sami kopiraju te smanjilo cijene kopiranja. Posjeti PRO čitaonici porasli su sa 81.000 na 140.000 godišnje. Rekordan dnevni posjet je preko 1.000, a mjesečni prosjek je sada oko 12.000. FRC je naišao na pozitivan odziv od strane javnosti, a činjenica da je to postignuto uz manji trošak za porezne obveznike od prijašnjih aranžmana, čini FRC pozitivnim primjerom "udruživanja uprave".

R. Romero Cabot je u *Arhivi i kulturna difuzija. Svijet izložbi*, iznio svoja iskustva u posudbi dokumenata za povremene izložbe te predstavio dugu listu zahtjeva koji trebaju biti zadovoljeni da bi proces tekao bez komplikacija. Nakon što je u uvodu istaknuo promjene koje se odvijaju tijekom velikih izložbi, autor je ponudio kriterije namijenjene pružanju okvira za zahtjeve što ih treba ispunjavati organizator izložbe da bi se umanjile neugodnosti koje se često pojavljuju u ranijim fazama. Zatim ispituje osnovne kriterije dostupnosti s arhivske točke gledišta i dobre strane proizašle iz te posudbe. Nastavlja svoj osvrt s isticanjem 15 točaka koje opisuju proceduru preporučenu za odobrenje, izvršavanje, osiguranje i korištenje posuđenih izložaka. Završava pregledom problema koji u svom uzajamnom djelovanju donose promjene na području izložbi dokumenata.

F. C. Romanelli autor je članka *Arhivi i edukacijske aktivnosti: rasprave i inicijative u talijanskim arhivima*. Edukacijske aktivnosti sadržane u odnosima s obrazovnim sustavom i nespecijalističkim obrazovnim programima, pojavile su se u talijanskim arhivima kasnih 1970-ih. Arhivski časopis *Rassegna degli Archivi di Stato* iz 1985. odlučio je posvetiti jedan cijeli dvobroj arhivima i obrazovnim aktivnostima koje se odvijaju u talijanskim arhivskim spremištima, praćenih s nekoliko članaka opće prirode. Tražeći frazu kojom bi opisao opću struju, bolonjski je arhivist istaknuo potrebu za razlikovanjem obrazovnih aktivnosti koje se odnose na arhive i onih koje se odvijaju u arhivima. Cilj prvih je unaprijediti znanje o arhivima kao kulturnim ustanovama (funkcijama, ulozi i značenju). Obrnuto, primarni cilj obrazovnih aktivnosti u arhivu nije pružanje sveobuhvatnog znanja o arhivima kao ustanovama ili gradivu kao korpusu zapisa, već takve inicijative traže da publika dobije mogućnost *in vitro* eksperimentiranja s tehnikama povijesnog istraživanja koje počinju iz izvora. Uz mnoštvo bibliografskih referenci, autor prelazi preko brojnih inicijativa i oslikava raspravu nastalu oko odnosa između obrazovnih aktivnosti, arhiva i trendova suvremene historiografije, posebice studiranja i poučavanja lokalne povijesti.

H. Schott, autor članka *Državni arhiv i škola u Bayernu*, mišljenja je da arhivi trebaju igrati aktivnu ulogu na edukacijskom polju, jer tradicionalne metode odnosa s javnošću unutar arhivskog svijeta, npr. predstavljanje izvornika na izložbama, seminari i publikacije, nisu više dostatni i adekvatni u informacijskoj eri i novoj ulozi arhiva u modernom društvu. Da bi arhivi bili doživljavani kao ustanove odgovorne

za pamćenje nacije i odlučivanja što se čuva, moraju surađivati sa školama, sveučilištima i vladinim agencijama. Autor smatra da je taj dio obrazovne inicijative i suradnje dio arhivske funkcije vrednovanja. Nemoguće je zadovoljiti osnovne zahtjeve vrednovanja i zaštite bez bliskog kontakta s obrazovanjem mlađih generacija; u tom duhu je i misao da se arhivi ne smiju usredotočiti isključivo na povijest, nego trebaju usmjeriti svoje aktivnosti i na područje religije (povijest vjerskih ratova, tolerancija), zemljopisa (specifičnosti seoskih i/ili gospodarskih društava), biologiju (zaštita okoliša), itd. U arhivskim zgradama trebale bi se podučavati pripremljene cjeline, učenici bi trebali stupiti u kontakt s primarnim izvorima, a posebne jedinice sastavljene od arhivista i učitelja trebale bi demonstrirati put od izvornika do pojednostavljenih verzija u školskim udžbenicima. Projekt "arhivi kao mjesto za učenje" u Bavarskoj sadrži tri glavna djela: 1. uvod o svrsi arhiva te koje su glavne funkcije arhiva i arhivistike; 2. pripreme posebnih projekata (obrazovnih jedinica) u arhivima; 3. pripreme CD-ROM-a. Projekt je pozitivno ocijenjen od strane sudionika: neposredan kontakt s izvornicima, teškoće u čitanju i razumijevanju rukom pisanih povijesnih tekstova, procedure interpretacije i pripremanja sažetaka o posebnim temama ili posebnim tekstovima – sve skupa vodi drugačijoj procjeni povijesti i historiografije od učenja povijesti iz knjiga.

L. A. Potter u članku *NARA-ina digitalna učionica*, opisuje dvadesetogodišnju suradnju obrazovnih stručnjaka iz Arhiva i učitelja na promociji primarnih izvora u učionicama, koja je urodila navedenim projektom. Kako 89% državnih škola ima pristup Internetu, a 25% svih posjetitelja Interneta čine učitelji ili studenti, pojavio se zahtjev za on-line gradivom za učenje. Digitalna učionica NARA-in je odgovor na taj zahtjev i sastoji se od sljedećih dijelova: glavne stranice, primarnih izvora, aktivnosti, dana nacionalnih povijesnih istraživanja, publikacija i stručne izobrazbe. Godine 1997. Digitalna učionica izabrana je među najbolje Internet stranice na području edukacije u društvenim znanostima. NARA je danas materijale iz Digitalne učionice učinila dostupnima i kroz novu zajedničku web stranicu namijenjenu obrazovnim materijalima američkih državnih ustanova, a nastavit će je razvijati sukladno novim tehnološkim dostignućima.

Vlatka Lemić

World Zionist Organization, The Central Zionist Archives Report for the Year 2000, Jeruzalem, srpanj 2000.

Središnji cionistički arhiv Svjetske cionističke organizacije objavio je svoje izvješće za 2000. godinu. Izvješće je dvojezično, englesko i hebrejsko, rađeno prema uputama državnog arhiva, sastoji se od osam poglavlja: uvod, osoblje i budžet, akvi-